

РОМАН ГРИБОВИЧ – ДОСЛІДНИК МЕЗОЛІТУ ЗАХОДУ УКРАЇНИ

Руслан КОРОПЕЦЬКИЙ , Володимир ЧОРНОБРИВЕЦЬ

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
вул. Винниченка, 24, 79008, м. Львів, Україна,
e-mail: ruskor@ukr.net, czornobrywetz@ukr.net

Висвітлено етапи біографії та основні результати наукової діяльності дослідника давньої кам'яної доби Заходу України, представника львівської палеолітичної школи Романа Грибовича, подано короткий аналіз основних публікацій вченого та повну бібліографію, включаючи перелік польових звітів. Зазначено, що все життя вчений пропрацював у відділі археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, де пройшов шлях від лаборанта до наукового співробітника. Вказано, що фахову підготовку науковець здобув під керівництвом свого вчителя – видатного дослідника палеоліту Олександра Черниша. Зауважено, що у складі експедиції О. Черниша Р. Грибович працював на багаточисельних стоянках європейського значення – Кормань IV, Молодово I та V. Відзначено, що згодом, вже як самостійний фахівець, Р. Грибович зосередив свою увагу на вивченні мезолітичних стоянок на території Полісся та Подністер'я. Стверджено, що очолювана ним Волинська мезолітична експедиція від початку 1970-х років паралельно проводила розвідувальні роботи на значних територіях Волинської, Львівської, Рівненської, Івано-Франківської областей та стаціонарні розкопки найбільш перспективних пам'яток, серед яких – Нобель I, Атаки VI, Красносілля I та II, Ланчин, Попівці, Реклинець I тощо. Підсумовано, що результатом проведених робіт стало суттєве поповнення джерельної бази проблематики заселення Заходу України у добу фінального палеоліту та мезоліту, міграцій та міжкультурних контактів давніх спільнот, особливостей їх господарства.

Наведено інформацію, що окрім власних досліджень, вчений брав участь у роботі спільних експедицій, спрямованих на вивчення різночасових пам'яток археології в окремих мікрорегіонах. Доведено, що особливе місце тут належить українсько-польській експедиції, організованій у межах співпраці між Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України та польськими науково-освітніми установами. Акцентовано на тому, що у її складі Р. Грибович досліджував курганні могильники у межах Верхнього Подністер'я та поселення римського часу на Львівщині. Наголошено, що ще одним напрямом діяльності Р. Грибовича була музейна справа: дослідник належав до ініціаторів створення Археологічного музею при Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України та певний час обіймав посаду директора музею.

Ключові слова: палеоліт, мезоліт, кам'яна доба, історія досліджень, археологічні розвідки та розкопки, львівська палеолітична школа, Подністер'я, Полісся, Волинь.

Одним із важливих елементів успішного процесу наукових досліджень є тяглість традицій, коли низка науковців розробляє спільну проблематику, поступово розширяючи її та поглиблюючи, залучаючи нові методики, критично осмислюючи досягнення попередників і формуючи на цих засадах власні теорії та узагальнення. Подібна тяглість також може бути ознакою формування наукової школи, групи вчених кількох поколінь, об'єднаних між собою стосунками учитель–учень. До таких осередків належить і львівська палеолітична школа, що сформувалася у 50–60-х роках ХХ ст. Її засновником став видатний археолог, дослідник кам'яної доби України, професор, доктор історичних наук, багаторічний завідувач відділу археології Інституте суспільних наук Академії наук УРСР (1993 р. – Інститут українознавства

ім. І. Крип'якевича НАН України) Олександр Черниш (1918–1993). Поруч із проведенням польових досліджень, введенням у науковий обіг нових матеріалів, результатом діяльності цієї школи стало формування фахівців, які продовжили справу О. Черниша з вивчення кам'яної доби Заходу України. Одним із представників цієї школи був Роман Грибович, який багато польових сезонів брав участь у роботах палеолітичних експедицій, очолюваних Олександром Чернишем, а згодом зосередив свою увагу на дослідженні мезолітичних пам'яток Волині (рис. 1).

Рис. 1. Роман Грибович (1946–2011)
Fig. 1. Roman Grybovych (1946–2011)

Роман Грибович народився 1 серпня 1946 р. у родині вчителів у Львові, навчався у 37-й школі. Свою трудову діяльність він розпочав одразу після здобуття середньої освіти як санітар на станції швидкої допомоги, але вже у 1965 р. вступив на вечірню форму навчання на історичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка. Там Р. Грибович виявив зацікавлення до вивчення найдавніших періодів української історії. Завершив навчання у 1970 р. та отримав кваліфікацію історика, викладача історії та суспільствознавства. У 1970–1971 рр. пройшов військову службу у лавах радянської армії.

Усе життя вчений пропрацював у одній науковій установі – Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (до 1993 р. – Інститут суспільних наук Академії наук УРСР (ІСНАН УРСР)) (рис. 2), куди прийшов ще під час навчання в університеті. Спочатку займав посаду старшого лаборанта (1968–1972), а згодом – молодшого наукового співробітника (1972–1993 та 1997–2005).

Методику проведення польових досліджень Р. Грибович освоював у Дністрянській палеолітичній експедиції під керівництвом свого вчителя –

О. Черниша. Упродовж 1968–1990 рр. Р. Грибович почергово обіймав посади наукового співробітника експедиції, заступника керівника та керівника окремого загону. За цей період вчений взяв участь у розкопках всесвітньо відомих багатошарових стоянок доби палеоліту та мезоліту Молодове I та V, Кормань IV (рис. 4). Далі зупинимося дещо детальніше на характеристиці цих пам'яток та ролі Р. Грибовича у їх дослідженні (рис. 3).

Пам'ятка *Кормань IV* розташована в ур. Біля Млинів на мисоподібному виступі правого берега р. Дністер, у напрямку на південний захід від с. Кормань Дністровського району Чернівецької області. Стоянку відкрили румунські вчені Йон Ботез та Ніколае Морошан на початку 1930-х років. Упродовж 1948–1951, 1953–1956 та 1961 рр. розвідкові дослідження здійснив О. Черниш. У 1969–1975 рр. тривали стаціонарні розкопки пам'ятки, які провела Дністрянська палеолітична експедиція ІСНАН УРСР. На дослідженій площі орієнтовно 512 м² зафіксовано 16 культурних шарів, які датують віком від середнього палеоліту до мезоліту (125–12 тис. р. тому). Виявлено рештки об'єктів – вогнищ і жител та численну колекцію виробів із кременю, кістки та рогу (майже 10 тис. артефактів і відходів виробництва). Деякі знаряддя з кістки декоровані гравіюваннями та нарізками, також знайдено фрагменти кісток тварин зі слідами нарізок. Окрім стоянок доби палеоліту та мезоліту, на пам'ятці зафіксовано матеріали трипільської культури та залишки давньоруського поселення VII–XIII ст. [Черниш, 1977, с. 8–77].

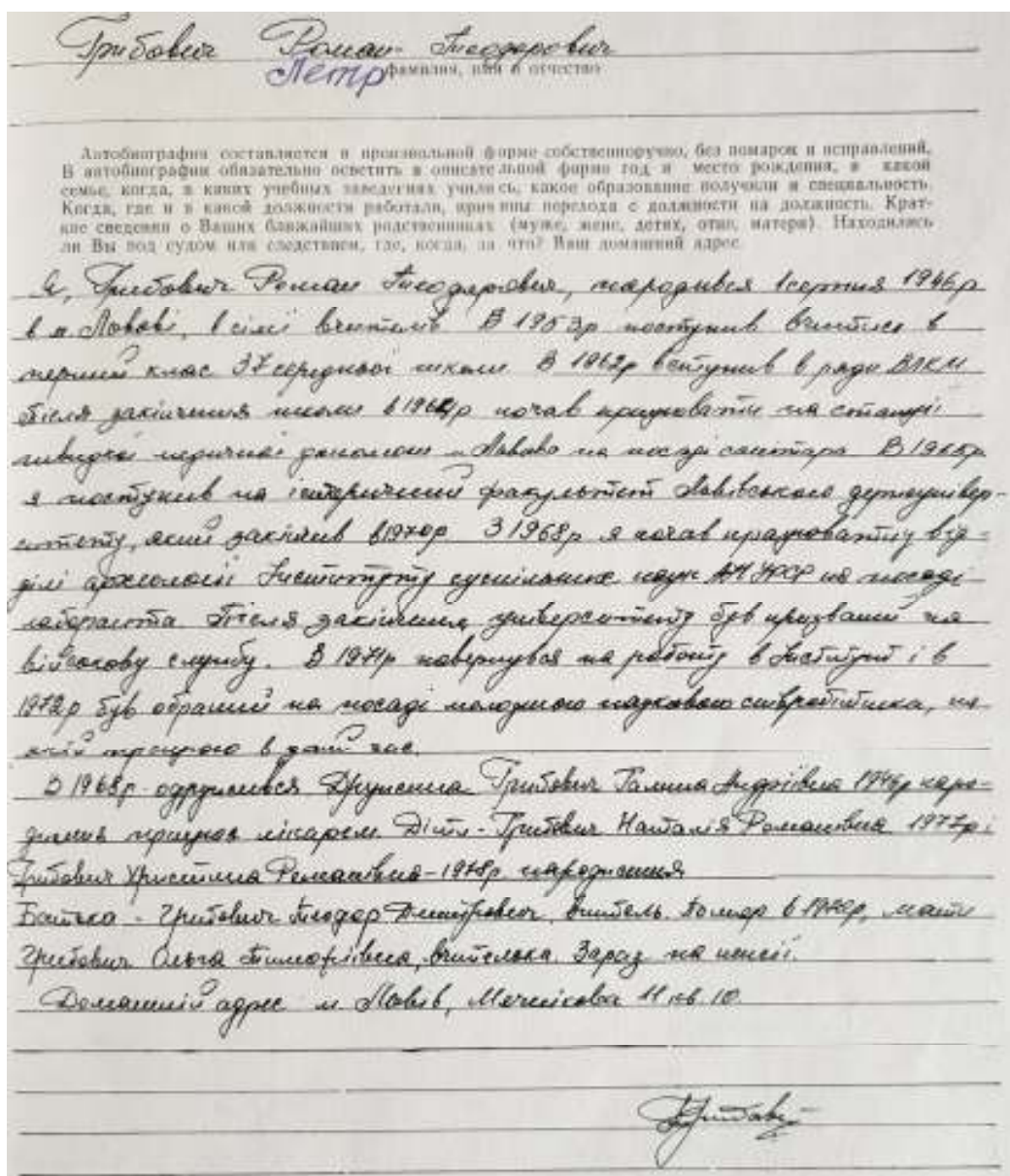

Рис. 2. Сторінка автобіографії Романа Грибовича у особовій справі (Архів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України)

Fig. 2. Page of the autobiography of Roman Hrybovych in personal file (Archive of Ivan Kryp'iakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine)

Роман Грибович брав участь у вивченні мезолітичних шарів стоянки у 1974 р., коли було досліджено ділянку площею 384 м² (рис. 5). У мезолітичному культурному шарі на глибині 0,8–1 м знайдено нуклеуси, пластини, відщепи, відбійники, скребки, різці, проколки, вістря, траншеподібні та теслоподібні вироби, фауністичні рештки. Мезолітичний шар був перерізаний трипільським та ранньослов'янськими горизонтами. До матеріалів пізніших епох віднесено фрагменти кераміки, прясла, кістяну пластину з орнаментом та фауністичні рештки. Також досліджено чотири напівземлянки із залишками печей із вапняку та плиток. Поряд із напівземлянкою виявлено поховання (тілопокладення на спині) із залізними вістряма списа [Черниш, Грибович, 1975, с. 370–372].

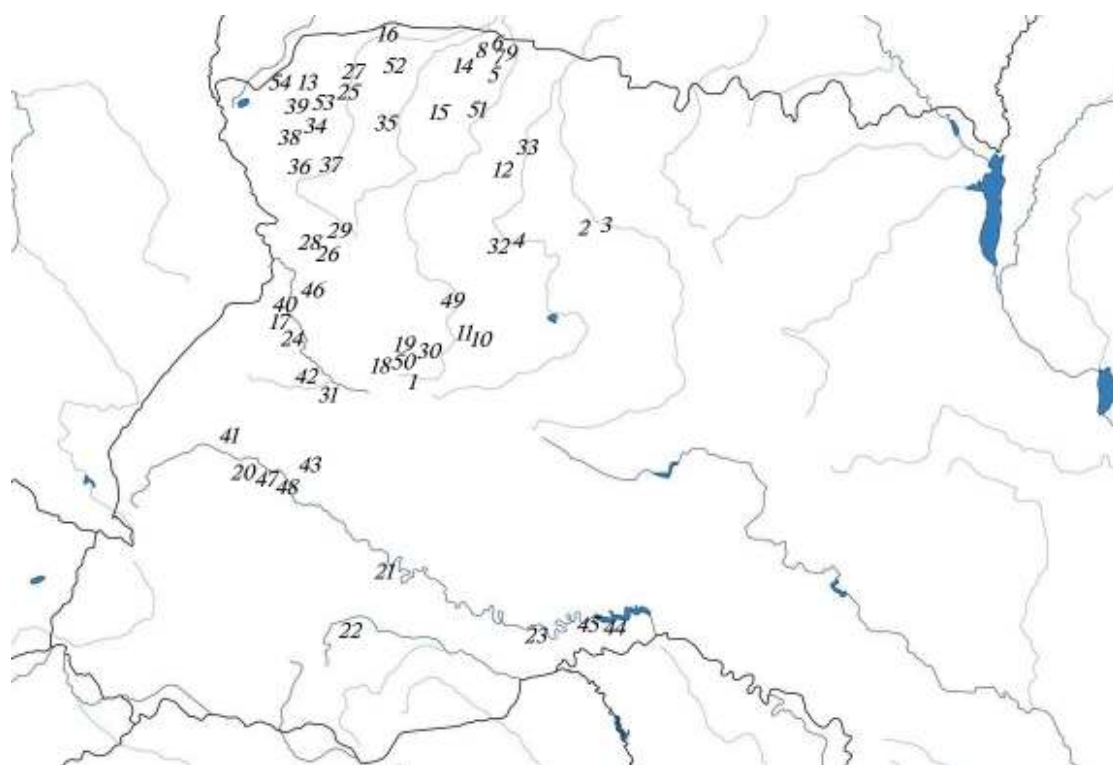

Рис. 3. Археологічні пам'ятки, у дослідженнях яких брав участь Р. Грибович. 1 – Дудин (Бродівський р-н) пізній палеоліт; 2 – Красносілля-I (Рівненський р-н) мезоліт; 3 – Красносілля II (Рівненський р-н) мезоліт; 4 – Бегань-Рубче (Рівненський р-н) мезоліт; 5 – Любонь (Вараський р-н) мезоліт; 6 – Нобель I (Вараський р-н) мезоліт; 7 – Переволоки (Вараський р-н) мезоліт; 8 – Дідівка (Вараський р-н) мезоліт; 9 – Котира (Вараський р-н) мезоліт; 10 – Голуби (Дубенський р-н) мезоліт; 11 – Шепетин (Дубенський р-н) мезоліт; 12 – Гораймівка (Луцький р-н) мезоліт; 13 – Лютка II (Ковельський р-н) мезоліт; 14 – Заріка (Камінь-Каширський р-н) мезоліт; 15 – Набруска (Камінь-Каширський р-н) мезоліт; 16 – Ветли (Камінь-Каширський р-н) мезоліт; 17 – Реклинець I (Червоноградський р-н) мезоліт; 18 – Черниця (Бродівський р-н) мезоліт; 19 – Накваша-Береги II (Бродівський р-н) мезоліт; 20 – Раделичі I (Стрийський р-н) мезоліт; 21 – Вікняни (раніше Білогірка, Івано-Франківський р-н) мезоліт; 22 – Ланчин (Надвірнянський р-н) мезоліт; 23 – Атаки VI (Дністровський р-н) мезоліт; 24 – Тадані (Львівський р-н) енеоліт; 25 – Качин (Камінь-Каширський р-н) доба бронзи; 26 – Рачин (Луцький р-н) доба бронзи; 27 – Нуйно (Камінь-Каширський р-н) доба бронзи; 28 – Деречин (Володимирський р-н) доба бронзи; 29 – Старий Загорів (Володимирський р-н) доба бронзи; 30 – Накваша-Береги III (Бродівський р-н) доба бронзи; 31 – Свірж (Львівський р-н) римський час; 32 – Грабів (Рівненський р-н) киеворуський час; 33 – Майдан Липненський (Маневицький р-н) киеворуський час; 34 – Нові Кошари (Ковельський р-н) киеворуський час; 35 – Мельниця (Ковельський р-н) киеворуський час; 36 – Дуліби (Ковельський р-н) киеворуський час; 37 – Клюськ (Ковельський р-н) киеворуський час; 38 – Мильяновичі (Ковельський р-н) киеворуський час; 39 – Смідин (Ковельський р-н) киеворуський час; 40 – Городище (Червоноградський р-н) киеворуський час; 41 – Березець (Львівський р-н) киеворуський час; 42 – Підгородище (Львівський р-н) киеворуський час; 43 – Отиневичі (Жидачівський р-н) киеворуський час; 44 – Кормань IV (Дністровський р-н) середній палеоліт-мезоліт; 45 – Молодове I (Дністровський р-н) середній палеоліт-мезоліт; 46 – Волсвин (Червоноградський р-н) пізній палеоліт, ранньозалізний час, киеворуський час; 47 – Вікторів (Івано-Франківський р-н) мезоліт, неоліт; 48 – Мединя (Івано-Франківський р-н) мезоліт, неоліт; 49 – Птича (Дубенський р-н) мезоліт, енеоліт, доба бронзи; 50 – Попівці (Бродівський р-н) мезоліт, киеворуський час; 51 – Новосілки (Камінь-Каширський р-н) мезоліт, киеворуський час; 52 – Боровне (Камінь-Каширський р-н) мезоліт, киеворуський час; 53 – Гредьки (Ковельський р-н) мезоліт, киеворуський час; 54 – Яревище (Ковельський р-н) мезоліт, киеворуський час

Fig. 3. Archaeological sites researched with the participation of R. Hrybovych

Дослідження цієї ділянки продовжено у 1975 р. У культурному шарі доби мезоліту поруч зі знаряддями праці з кременю, відходами виробництва та фауністичними рештками виявлено об'єкти – рештки вогнищ та тимчасових наземних жител. Окрім цього, на дослідженій площі також було виявлено ранньослов'янський культурний шар VII–VIII ст. н. е., розкопано поховання та залишки квадратного у плані житла з піччю-кам'янкою [Черниш, Грибович, Накельский, 1976, с. 405–406].

Рис. 4. Молодове V. 1983 р. Р. Грибович (крайній ліворуч) під час розчистки нижньої частини ями-комори. (Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України)
Fig. 4. Molodove V. 1983. R. Hrybovych (far left) during the discovery of the lower part of the storage pit. (Archive of the Department of Archaeology of Ivan Kryp'iakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine)

У 1976 р. Р. Грибович поновив польові роботи на пам'ятці. Цього разу на дослідженій ділянці у 219 м² було зафіксовано три мезолітичні культурні шари: А, В, С. Шар А було виявлено на глибині 1–1,15 м. У північній частині розкопу 1976 р., ближче до річки, було виявлено значне скупчення артефактів розмірами 3×1,5 м. і потужністю у 10 см. У ньому виявлено скарб крем'яних артефактів, який включав природні конкреції (75 екз.), а також уламки каменів і плиток, нуклеуси, пластини та відщепи, відходи виробництва. Це скупчення О. Черниш інтерпретував як склад сировини. А Р. Грибович віднайшов аналогії матеріалам шару А серед матеріалів пам'яток Атаки VI, Сокіл II, Бабин II і відніс цей шар до третьої атакської фази мезоліту Подністер'я. Шар В зафіксовано на глибині 1,2–1,4 м. Кількість знахідок і характер їх розміщення свідчить про те, що досліджена площа другого шару є периферією поселення. Роман Грибович віднайшов аналогії матеріалам шару В серед матеріалів пам'яток Молодове V (шар 1 та 1а), Оселівка III і датував цей шар ранньомезолітичним часом. Шар С зафіксовано на глибині 2–2,1 м. Під час робіт у цьому шарі виявлено залишки двох вогнищ. Перше мало овальну конфігурацію розмірами 1,3×1,4 м, потужністю 4–5 см. Друге було досліджено частково, і мало розміри 0,4×1,2 м, потужність – 2–

3 см. Навколо об'єктів зафіксовано значну концентрацію матеріалів, зокрема виробів із кременю. Незначна потужність культурного шару засвідчує тимчасовість заселення пам'ятки у той час. Дослідник віднайшов аналогії матеріалам шару С серед матеріалів пам'яток Молодове I, Молодове V, і відніс його до кінця пізньої фази палеоліту і початку раннього мезоліту Подністер'я. Давні мисливці, які проживали на цій стоянці, використовували місцевий крейдяний кремій світло- та темно-сірого кольорів. Стоянку інтерпретовано як майстерню [Грибович, 1993, с. 19–22].

Рис. 5. Кормань. 1974 р. О. Черниш (крайній ліворуч), Р. Грибович (крайній праворуч) (Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України)

Fig. 5. Korman. 1974. O. Chernysh (far left), R. Hrybovych (far right) (Archive of the Department of Archaeology of Ivan Kryp'iakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine)

Ще однією всевітньо відомою багатошаровою пам'яткою, на якій працював Р. Грибович, була багатошарова стоянка *Молодове I*. У 1920-х роках її відкрили румунські учені Й. Ботез та Н. Морошан. Пам'ятка знаходиться на правому березі р. Дністер, у відкладах другої надзаплавної тераси в ур. Байлова Ріпа, у центрі с. Молодове Дністровського (до 2020 р. – Сокирянського, до 1970-х років – Кельменецького) району Чернівецької області.

У 1955 р. розкопки стоянки розпочала Дністрянська палеолітична експедиція ІСН АН УРСР під керівництвом О. Черниша. Стаціонарні дослідження тривали з перервами до початку 1980-х років. Усього на пам'ятці зафіксовано 9 культурних шарів, які віднесено до доби середнього палеоліту (5), верхнього палеоліту (3) та мезоліту (1). Найдавніший поселенський горизонт датують віком близько 60 тис. років тому [Черниш, 1965, с. 28–77].

У 1974 р. Р.Грибович брав участь у дослідженні мезолітичного культурного шару пам'ятки. На площі 255 м² досягнуто глибини в 1 м. У мезолітичному культурному шарі знайдено вироби з кременю і каменю, кістки, фауністичні рештки. Серед виробів із кременю – нуклеуси, пластини, скребки, різці, проколки, ретушовані пластини, пластини зі скошеним краєм, пластини з виїмками, вістря. У центральній частині дослідженої площі виявлено сліди вогнища та скупчення матеріалів: виробів з кременю, каменю, кістки, фауністичних решток [Черниш, Грибович, 1975, с. 370–372].

Основною сферою наукових зацікавлень дослідника вже як самостійного фахівця на весь період його праці в інституті стали пам'ятки доби фінального палеоліту та мезоліту Заходу України. Цій тематиці була присвячена його дисертація «Мезоліт Волинського Полісся», яка, на жаль, не була захищена.

Рис. 6. Нобель І. Під час розкопок стоянки. 1973 р. Р.Грибович у центрі (сидить) (Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України)

Fig.6. Nobel I. During excavations of the site. 1973. R.Hrybovych in the center (sits) (Archive of the Department of Archaeology of Ivan Kryp'iakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine)

З 1971 р. Р.Грибович починає працювати як самостійний дослідник-польовик, проводячи роботи на території Прикарпаття, Волині та Подністер'я, зокрема стаціонарні розкопки пам'яток доби мезоліту Атаки VI та Нобель І. На Волині від початку 1970-х років діє Волинська мезолітична експедиція, яку він очолював. Коротко схарактеризуємо найважливіші стоянки, на яких науковець проводив стаціонарні дослідження.

Провідне місце у цьому списку належить багатошаровій стоянці Нобель І – першій пам'ятці, на якій Р. Грибович проводив наукові дослідження як керівник експедиції (рис. 6, 7). Стоянка розташована поблизу с. Нобель (Зарічнлянський, тепер – Вараський район Рівненської області) в ур. Заборок на залишках піщаних дюн, що простягаються з півночі на південь. Пам'ятку відкрив та обстежив у 1938 р. С. Круковський. На жаль, матеріали цих досліджень не були опубліковані. Роман Грибович починає розкопки пам'ятки у 1972–1973 рр.

У 1973 р. закладено розкоп на площі 260 м². У межах верхнього культурного шару на глибині 0,4–0,5 м виявлено чотири об'єкти, інтерпретовані як залишки вогнищ. Розташовані вони були на кутах об'єкта прямокутної форми, у якому зосереджувались матеріали: нуклеуси, скребки, різці, пластини з притупленим або зі скошеним краєм, проколки, сокироподібні вироби, верболисті та черешкові вістря. У нижньому культурному шарі на глибині 0,8–0,9 м виявлено два об'єкти, інтерпретовані як вогнища, поблизу зосереджувались матеріали: нуклеуси, скребки, різці, ретушовані пластини, сокироподібні вироби, вістря. Матеріали нижнього культурного шару за метричними показниками були масивнішими порівняно з матеріалами верхнього шару, що дало змогу попередньо датувати їх ранньомезолітичним та пізньомезолітичним періодом [Грибович, 1974, с. 264–265].

Рис. 7. Р. Грибович на базі експедиції у с. Нобель. 1973 р. (Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України)

Fig. 7. R. Hrybovych on the base of the expedition in Nobel. 1973 (Archive of the Department of Archaeology of Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine)

У 1974 р. дослідження стоянки продовжено. У верхньому культурному шарі виявлено сліди одного вогнища, у заповненні – вироби з кременю: нуклеуси, пластини, відщепи, скребки, різці, черешкові вістря, пластини з виїмками, з притупленим краєм, проколки, висока трапеція, сокироподібні вироби. У нижньому культурному шарі досліджено сліди трьох вогнищ, знайдено вироби з кременю: нуклеуси, пластини, відщепи, скребки, різці, вістря свідерського типу, пластини з крайовою ретушшю, сокироподібні вироби. Матеріали нижнього та верхнього культурних шарів аналогічно до попереднього сезону датовано добою раннього та пізнього мезоліту [Грибович, 1975, с. 271–272].

Назагал на стоянці розкрито майже 380 м² площі, досліджено два культурні шари, розділені стерильним шаром білого піску. Верхній шар залягав на глибині 0,4–0,5 м, у ньому зафіксовано сліди шести вогнищ. Крем'яний інвентар зосереджувався переважно навколо

вогнищ, він представлений такими категоріями: нуклеуси – 322, серед них пласкі, призматичні, конічні, сколи конкрецій та нуклеусів – 20, пластини та січення пластин – 1400, вироби з вторинною обробкою на пластинах, січеннях пластин, відщеплах, зужитих нуклеусах – 380, серед них скребки, різці, вістря свідерського типу, ретушовані пластини, скобелі, пластини з підтескою на січенні, проколки та вістря, пластини зі скошеними ретушню краями, скреблоподібні та сокироподібні вироби, високі трапеції та відходи виробництва. За сировину слугував місцевий темно-сірий та сірий кремій. Нижній культурний шар залягав на глибині 0,7–0,9 м, тут зафіксовано сліди п'яти вогнищ, навколо яких зосереджувався крем'яний інвентар, представлений такими категоріями: нуклеуси (пласкі, призматичні, неправильно-призматичні, конічні, аморфні, різці, скребки, відбійники, сокироподібні знаряддя, скобелі, пластини та січення пластин, ретушовані пластини, пластини з притупленим краєм, вістря свідерського типу [Грибович, 1980, с. 54–62].

Роботи Р. Грибовича на стоянці *Атаки VI* стали продовженням досліджень, які започаткував О. Черниш. Пам'ятка розташована на правому березі р. Дністер на відстані 2 км вище за течією річки від с. Атаки Дністровського району Чернівецької області.

У 1949 р. стоянку відкрив О. Черниш під час розвідкових робіт, які проводили паралельно з розкопками іншої палеолітичної пам'ятки – Бабин I. Стоянку було обстежено також у 1950, 1953 та 1962 рр. У 1965 р. Дністрянська палеолітична експедиція ІСН АН УРСР під керівництвом О. Черниша провела стаціонарні дослідження стоянки. На площі 160 м² (розкопи А та Б) зафіксовано культурний шар мезолітичного часу (10–8 тис. рр. до н. е.), а також дві господарські ями та значну кількість артефактів пізніших періодів (доби енеоліту, ранньозалізного часу та доби раннього середньовіччя) [Черниш, 1973, с. 52–58]. У 1976 р. вивчення пам'ятки проводив Р. Грибович. Розкоп було закладено на площі 75 м². Мезолітичний культурний шар виявлено на глибині 1,55–1,75 м. У межах вогнищ зосереджувалися скупчення матеріалів: вироби з кременю, зокрема призматичні та олівцеподібні нуклеуси, кінцеві та округлі скребки, скребла, різці, пластини, відщепи відбійники та плитки, фауністичні рештки, залишки вохри. Досліджені об'єкти було інтерпретовано як виробничу периферію поселення періоду, який передував тарденуазу. [Грибович, 1977, с. 283–284].

Як керівник Волинської мезолітичної експедиції та мезолітичного загону Дністрянської палеолітичної експедиції Р. Грибович провів обстеження значних територій Рівненської, Волинської, Львівської, Чернівецької та Івано-Франківської областей. Окремі пам'ятки досліджено стаціонарними розкопками. Серед них, наприклад, стоянка *Любинь*, розташована у Вараському районі Рівненської області, у південній частині ур. Заборок, на піщаній дюні. У 1972 р. тут було стаціонарно досліджено площу у 100 м². У верхньому культурному шарі, на глибині 0,4–0,5 м було виявлено рештки двох вогнищ, у заповненні вироби з кременю: верболісті вістря, черешкові вістря, скребки, різці, пластини зі скошеним краєм, з виїмками, з притупленим краєм, проколки та інші знаряддя. У нижньому шарі на глибині 0,8–0,9 м було знайдено нуклеуси, черешкові вістря, скребки, різці, пластини з виїмками, з ретушню на краях. Нижній та верхній комплекси датовано раннім та пізнім мезолітом відповідно [Грибович, Ярошинский, 1973, с. 273–274].

Ще два пункти зафіксовано на околицях с. Красносілля (тепер – Вараський район Рівненської області). Стоянка *Красносілля I* знаходиться за 0,5 км на північ від села, на піщаній дюні вздовж дороги Красносілля–Зелене, в ур. Печинська Гора. Під час розвідкових робіт та стаціонарних досліджень 1977 р. було знайдено матеріали доби мезоліту та комарівської культури. У західній частині дюни на глибині 0,2–0,3 м було виявлено 14 скупчень виробів із кременю. Інвентар складають призматичні та олівцеподібні нуклеуси, пластини, кінцеві та округлі скребки, серединні та кутові різці, ретушовані пластини, листоподібні та черешкові вістря свідерського типу, проколки, пластини з виїмками, сегмент, відходи виробництва. Обробка кременю здійснювалась на місці, про що свідчить зосередження конкрецій, нуклеусів,

пластин та відходів у 1 та 2 скупченнях, а також зосередження знарядь праці у скупченнях 7–10, де також було знайдено сліди деревного вугілля. На відстані 0,3 км на північний захід від стоянки Красносілля I на піщаній дюні зафіксовано ще один пункт – *Красносілля II*. Пам'ятка була виявлена і досліджена стаціонарно у 1977 р. На глибині 0,20–0,25 м від рівня денної поверхні виявлено мезолітичні матеріали. Кременевий інвентар подібний до інвентарю стоянки Красносілля I [Грибович, 1978, с. 315–316].

Найбільш південним пунктом, на якому Р. Грибович проводив стаціонарні дослідження, була пам'ятка *Ланчин*, розташована на східній околиці однойменного села у Надвірнянському районі Івано-Франківської області, на мисі четвертої надзапlavної тераси р. Прут. Стоянка досліджена стаціонарно у 1985 р. на площі 180 м². Культурний шар виявлено на глибині 0,4–0,5 м. Під час робіт було зібрано 685 виробів із кременю: призматичні та конічні нуклеуси, кінцеві скребки, кутові різці, проколки, пластини, та їх січення, відходи виробництва. Комплекс має мікролітичні риси, датовано пізнім мезолітом [Грибович, Конопля, Кочкин, 1986, с. 322].

На території Львівської області Р. Грибович проводив розкопки стоянок *Попівці* та *Реклинець I*. Перша пам'ятка знаходиться на південь від одноіменного села у Бродівському районі, на правому березі р. Іква, в ур. Бутин на підвищенні. Стоянка досліджена стаціонарно у 1985 р. У розкопі на глибині 0,5–0,6 м зафіксовано п'ять скупчень виробів із кременю та фрагментів сировини, у заповненні першого та другого скупчень знайдено конкреції зі слідами первинної обробки, пластини, відходи виробництва, у заповненні трьох останніх знайдено нуклеуси, пластини, кінцеві скребки, різці, ретушовані пластини. Це місцезнаходження Р. Грибович розглядав як ранньомезолітичне поселення-майстерню. За 200 м на захід від неї закладено ще один розкоп площею 180 м². На глибині 0,4–0,5 м у межах культурного шару тут знайдено вогнищеву пляму, навколо якої концентрувались вироби з кременю [Грибович, 1986, с. 321–322].

Пам'ятка *Реклинець I* знаходиться у Червоноградському районі, на північно-західній околиці села, на дюнах в ур. Манделюки. Стоянка виявлена і досліджена стаціонарно у 1979 р. на площі 100 м². У мезолітичному культурному шарі було виявлено вироби з кременю: плоскі, призматичні, клинцеві нуклеуси, різці, скребки, ретушовані пластини, пластини з притупленим краєм, трапеції, вістря свідерського типу, пластини з виїмками. Комплекс датовано пізнім мезолітом. Неподалік від пам'ятки, в ур. Гора на правому березі р. Солокія, на піщаній дюні зібрано вироби з кременю доби мезоліту [Грибович, 1980, с. 267].

Серед інших фінально палеолітичних та мезолітичних стоянок, які вивчав Р. Грибович: Волсвин (Червоноградський район, Львівська область), Гораймівка (Луцький район, Волинська область), Заріка, Набруска, Новосілки, Ветли (Камінь-Каширський район, Волинська область), Переволоки (Вараський район, Рівненська область), Вікняни (раніше – Білогірка, Івано-Франківський район, Івано-Франківська область), Вікторів, Мединя (Івано-Франківський район, Івано-Франківська область), Дідівка (Вараський район, Рівненська область), Дудин (Золочівський район, Львівська область), Черниця (Бродівський район, Львівська область), Накваша, Береги II (Золочівський район, Львівська область), Котира (Вараський район, Рівненська область), Лютка II (Ковельський район, Волинська область), Раделичі I (Стрийський район, Львівська область), Голуби, Шепетин, Птича (Дубенський район, Рівненська область), між селами Бегань і Рубче (Рівненський район, Рівненська область), Боровне (Камінь-Каширський район, Волинська область), Гредьки, Яревище (Ковельський район, Волинська область) [Грибович, Ярошинский, 1973, с. 273–274; Грибович, 1974, с. 264–265; Грибович, Петегирич, Павлив, 1977, с. 284–285; 1978, с. 316–317; Грибович, Конопля, 1985, с. 228–229; Грибович, 1986, с. 321–322; Аулих и др., 1987, с. 254].

Окрім пам'яток доби мезоліту, розвідковою експедицією під керівництвом Р. Грибовича досліджувались різночасові пам'ятки на території Волинської, Львівської та Івано-Франківської областей. Серед них пам'ятки доби неоліту: Вікторів, Мединя; доби енеоліту:

Тадані (культура лійчастого посуду), Птича; доби бронзи: Старий Загорів, Качин, Рачин, Нуйно, Деречин, Птича, Накваша-Береги III; римського часу – Свірж; поселення та городища давньоруського часу на околицях сіл Новосілки, Боровне, Волсвин, Городище, Грабів, Березець, Нові Кошари, Мельниця, Гредьки (знищене), Яревище, Миляновичі, Дуліби (знищене), Клюськ (знищене), Смідин, Підгородище, Отиневичі, Попівці; курганні могильники та окремі поховання на околицях Смідинського та Миляновицького городищ, у с. Майдан Липненський (Маневицький район, Волинська область) [Грибович, Ярошинский, 1973, с. 273–274; Грибович, Петегирич, Павлів, 1977, с. 284–285; 1978, с. 316–317; Грибович, 1982, с. 254; Грибович, Корчинский, 1984, с. 269; Грибович, 1985, с. 228; Грибович, 1986, с. 321–322; Аулих и др., 1987, с. 254; Цигилик, Касюхнич, Грибович, 2003а, с. 38–64].

Рис. 8. Околиці с. Ілів (Стрийський р-н, Львівська обл.) Під час обстеження курганних могильників Стільсько-Бібрського горбогір'я. Зліва направо – Дмитро Павлів, Володимир Петегирич, Роман Грибович. 1998 р. (з приватного архіву Д. Павліва)

Fig. 8. Near Iliv (Stryi district, Lviv region). During surveys of barrow complexes of Stilsko-Bibrka Uplands. From left to right – Dmytro Pavliv, Volodymyr Petehyrch, Roman Hrybovych. 1998 (from private archive of D. Pavliv)

Від початку 1990-х років Р. Грибович не проводить власних польових досліджень, однак продовжує брати активну участь у роботі інших археологічних експедицій. Упродовж майже десяти років, починаючи з 1992 р., Р. Грибович був учасником спільної Українсько-польської археологічної експедиції (рис. 8, 9). У межах угоди про наукову співпрацю між Інститутом українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Інститутом археології та етнології Польської академії наук та мистецтв і Університетом м. Жешів проведено широкомасштабні розвідкові дослідження та розкопки на території Верхньої Наддністрянщини. Роман Грибович брав участь у розкопках курганного могильника культури шнурової кераміки в околицях с. Сіде (Самбірський район, Львівська область) [Цигилик та ін., 1999, с. 191–192] та в

обстеженнях території Підкарпатської височини з метою пошуку й уточнення локалізації різночасових курганних могильників та окремих курганів. Результатом останніх стало відкриття і картографування понад 2 000 насипів у межах Сянсько-Дністровської височини, Самбірської та Дрогобицької височин, Моршинського підгір'я, Присвіцької височини, Стільсько-Бібрського горбогір'я, Рогатинського опілля, Войнилівської височини [Павлів, Петегрич, Махнік, 2015, с. 329–340].

На початку 2000-х років Роман Грибович брав участь у дослідженнях пам'яток римського часу в складі експедиції під керівництвом Володимира Циглика, яка також працювала у межах згаданої вище українсько-польської угоди про співпрацю. Зокрема, було проведено розкопки поселень Майнич III, Свірж та Стрільки I на Львівщині [Циглик, Грибович, 2000, с. 143–156; Циглик, Касюхнич, Грибович, 2003а, с. 38–64; 2003б, с. 56–57; 2004, с. 35–37].

Рис. 9. с. Ілів (Стрийський р-н, Львівська обл.) Під час археологічних розвідок. Зліва направо – Володимир Петегрич, Дмитро Павлів, Роман Грибович. 1999 р. (з приватного архіву Д. Павліва)
Fig. 9. Near Iliv (Stryi district, Lviv region). During archaeological surveys. From left to right – Volodymyr Petehyrych, Dmytro Pavliv, Roman Hrybovych. 1999. (from private archive of D. Pavliv)

між двома етапами. Палеоботанічні дослідження Галини Пашкевич, проведені на пам'ятці, показали, що кліматичні умови того часу були доволі суворими, ландшафт складала не дуже

Результати своїх досліджень Р. Грибович опублікував у понад 30 наукових працях: статтях та розділах у колективних монографіях. Однією з перших узагальнюючих публікацій вченого стала стаття «Деякі дані про мезоліт та природне середовище мезолітичного часу Західної Волині», яка вийшла друком у інтердисциплінарному збірнику «Палеоекологія давньої людини», який вийшов за результатами X конгресу INQUA у 1977 р. У цій публікації автор схарактеризував пам'ятки мезоліту Західної Волині, а також тогочасне природне середовище. Учений виділив два хронологічні етапи розвитку місцевого мезоліту: нобельський ранньомезолітичний, датований початком верхнього дріасу, і сапанівський пізньомезолітичний, датований другою половиною дріасу. До першого етапу належать пам'ятки Нобель I (нижній культурний шар), Переволока I, Дідівка, Котира. Для виробничого інвентарю цього етапу характерно переважання черешкових вістер, великі нуклеуси, широка типологія скребків, масивні сокироподібні знаряддя. До другого етапу належать пам'ятки Сапанів, Гаї-Лев'ятинські, Нобель I (верхній культурний шар). Виробничий інвентар характеризується значною мікролітизацією виробів, з'являються нові типи виробів, зокрема трапеції, ромбоподібні вироби, мікрорізиці. Сокироподібні вироби набувають більш довершених форм. Роман Грибович відзначив безперервний розвиток матеріальної культури регіону та генетичну спорідненість

густі соснові та березові ліси та степові ділянки поміж ними. Розташування стоянок на піщаних дюнах і низьких річкових терасах зумовлено кліматичними та господарськими чинниками. Потужність культурного шару досліджених стоянок засвідчила, що тривалість їх функціонування була незначною. Основними господарськими заняттями місцевого населення були полювання і збиральництво [Грибович, 1977, с. 129–133].

У 1980 р. вийшла друком підсумкова публікація матеріалів стоянки Нобель І. На підставі аналізу матеріалу та його стратиграфічного положення дослідник датував культурні шари пам'ятки раннім і середнім періодами мезоліту та звернув увагу на генетичний зв'язок між ними. Автор зробив припущення, що стоянка Нобель І та інші мезолітичні стоянки Західної Волині належить до кола пам'яток свідерської культурної області, що становлять окремий локальний варіант культури. Вчений також виділив ранній (нобельський) та пізній (сапанівський) етапи розвитку цього локального варіанту [Грибович, 1980, с. 53–62].

У 1981 та 1987 рр. опубліковано дві колективні праці відділу археології Інституту суспільних наук – «Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку» та «Археологія Прикарпаття, Волині і Закарпаття (кам'яна доба)». У цих роботах було узагальнено величезний масив інформації, накопиченої впродовж десятиліть польових досліджень. На довгий час вони стали найповнішим каталогом різночасових археологічних пам'яток на території Заходу України. В обох монографіях Р. Грибович написав підрозділи, присвячені мезолітичним пам'яткам Волині.

У 1993 р. побачила світ ще одна узагальнююча публікація Р. Грибовича, присвячена результатам багаторічних досліджень мезолітичних горизонтів пам'ятки Кормань ІV. У статті проаналізовано типологію крем'яного інвентарю пам'ятки, її стратиграфію, природне середовище, представлено висновки щодо хронологічної позиції культурних шарів, відзначено можливі аналогії для них серед синхронних стоянок регіону [Грибович, 1993, с. 19–22].

У 1996 р. була опублікована стаття Олександра Ситника у співавторстві з Романом Грибовичем на вшанування пам'яті Олександра Черниша. У статті, присвяченій основоположнику львівської палеолітичної школи, зроблено підсумки наукової діяльності видатного вченого, стисло висвітлено основні віхи життя та головні здобутки у галузі дослідження давньої кам'яної доби України [Ситник, Грибович, 1996, с. 129–131].

У 1995 та 2007 рр. вийшли друком дві статті за авторством Романа Грибовича та Віталія Конопля, які стали підсумком спільного дослідження пам'яток доби мезоліту Лютка ІІ на Волині та Раделичі І на Львівщині. У публікаціях детально проаналізовано типологію виробничого інвентарю стоянок, охарактеризовано технологічні особливості процесу обробки кременю і каменю, подано аналогії для місцевих індустрій, визначено хронологічні межі функціонування пам'яток [Конопля, Грибович, 1996, с. 32–47; Грибович, Конопля, 2007, с. 216–230].

У 2002 р. опублікована написана спільно з Леонідом Мацкевим невелика за обсягом стаття, присвячена підсумкам вивчення мезоліту Заходу України, яка стала останньою теоретичною публікацією за авторством Романа Грибовича. У статті відзначено провідну роль у дослідженні регіону Леона Козловського у першій половині ХХ ст. та Олександра Черниша у другій половині ХХ ст., важливість інтенсивних спеціалізованих досліджень, які, починаючи з 70-х років ХХ ст., проводили Роман Грибович, Леонід Залізник, Віталій Конопля, Леонід Мацкевий, Григорій Охріменко та інші вчені, завдяки яким у регіоні зафіксовано майже 600 мезолітичних пам'яток понад 100 із яких досліджено стаціонарно. Відзначено міждисциплінарний підхід у дослідженні мезолітичних пам'яток, завдяки якому вдалося виділити кілька груп пам'яток типу Незвисько-Оселівка, Нобель-Кунин, Кам'яниця-Мшана, Вороців-Старуня, Ломачинці І, зроблено короткі узагальнення стосовно господарства давнього населення, міжкультурних зв'язків та міграційних процесів за доби мезоліту [Мацкевий, Грибович, 2002, с. 53–60].

Рис. 10. Роман Грибович у колі родини та колег під час святкування 60-річчя. 2006 р.

Fig. 10. Roman Hrybovych among his family and colleagues during celebration of his 60th anniversary. 2006

Важливою сторінкою наукової біографії Р. Грибовича була його праця в Археологічному музеї Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Створений силами співробітників відділу археології інституту, музей став важливим центром популяризації наукових здобутків кількох генерацій археологів. Роман Грибович був у колективі ініціаторів цієї ідеї, серед тих, хто своїми руками та креативною думкою зробили можливою появу такого осередку. Упродовж 1993–1997 рр. Р. Грибович очолював музей, який у цей період перебував на етапі формування експозиції, а у 2005–2008 рр. обіймав посаду наукового співробітника Музею.

Роман Грибович помер 14 січня 2011 р. та був похований на Янівському цвинтарі у Львові. Результатом діяльності вченого стало суттєве розширення джерельної бази фінального палеоліту та мезоліту Заходу України. Дослідник відкрив та обстежив численні стоянки ранньої кам'яної доби регіону на високому фаховому рівні, зокрема співпрацюючи з ученими-природничниками, та ввів результати досліджень у науковий обіг у публікаціях і доповідях на конференціях. Вчений не обмежувався власною сферою зацікавлень, активно співпрацював із колегами, беручи участь у спільних експедиціях, зокрема міжнародних, зробив внесок у створення кількох колективних монографій, які донині є важливим довідковим джерелом для дослідників різних історичних епох, провадив різнобічну музейницьку та популяризаторську роботу.

Польові звіти та основні публікації

1973

Грибович, Р. Звіт про роботу Волинської мезолітичної експедиції в 1973 р. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів, 33 арк.

Грибович, Р., Ярошинский, Б. Археологические разведки в Прикарпатье и на Волыни. *Археологические открытия 1972 года*, 273–274.

1974

Грибович, Р. Звіт про роботу Волинської мезолітичної експедиції (стоянка Нобель Зарічнлянського р-ну, Ровенської обл.) Інституту суспільних наук АН УРСР в 1974 р. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів, 23 арк.

Грибович, Р. Исследование мезолитической стоянки Нобель I на Волыни. *Археологические открытия 1973 года*, 264–265.

1975

Грибович, Р. Звіт про роботу Волинського мезолітичного загону Ровенської археологічної експедиції. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів, 27 арк.

Черныш, А., Грибович, Р. Исследования на Днестре. *Археологические открытия 1974 года*, 370–372.

Грибович, Р. Исследование стоянки Нобель I. *Археологические открытия 1974 года*, 271–272.

1976

Грибович, Р. Звіт про роботу мезолітичного загону Дністрянської палеолітичної експедиції 1976 р. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів, 17 арк.

Черныш, А., Грибович, Р., Накельский, С. Исследования в Кормане и Молодове на Днестре. *Археологические открытия 1975 года*, 405–406.

1977

Грибович, Р. Звіт про роботу Волинського мезолітичного загону Інституту суспільних наук АН УРСР 1977 р. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів, 13 арк.

Грибович, Р. Исследование мезолитической стоянки Атаки VI на Днестре. *Археологические открытия 1976 года*, 283–284.

Грибович, Р. Некоторые данные о мезолите и природной среде мезолитического времени Западной Волыни. *Палеоэкология древнего человека*. Москва, 129–134.

Грибович, Р., Петегирич, В., Павлив, Д. Исследования на Волыни. *Археологические открытия 1976 года*, 284–285.

1978

Грибович, Р. Звіт про роботу мезолітичної ново будівної експедиції Інституту суспільних наук АН УРСР за 1978 р. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів, 6 арк.

Грибович, Р. Мезолитические памятники возле с. Красноселье. *Археологические открытия 1977 года*, 315–316.

Грибович, Р., Петегирич, В., Павлив, Д. Исследования на Волыни. *Археологические открытия 1977 года*. Москва, 316–317.

1979

Грибович, Р. Отчет о работе Свиржской раннеславянской новостроечной экспедиции ИОН АН УССР в 1979 г. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів, 22 арк.

Черныш, А., Грибович, Р. Исследования мустьерских слоев стоянки Молодова I. *Археологические открытия 1978 года*, 421.

1980

Грибович, Р. Звіт про роботу мезолітичного загону Дністрянської палеолітичної експедиції ІСН АН УРСР в 1980 р. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів, 10 арк.

Грибович, Р. Новые мезолитические памятники Волыни. *Археологические открытия 1979 года*, 267.

Грибович, Р. Мезолітична стоянка Нобель I на Волині. *Археологія*, 35, 53–63.

1981

Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку. АН УРСР, Ін-т сусп. наук. Герета, Р. Грибович, Л. Мацкевой та ін. (редкол.). О. Черниш (відп. ред.). Київ: Наукова думка, 308 с.

Грибович, Р. Звіт про роботу Городецької новобудівної експедиції інституту суспільних наук АН РСРС за 1981 р. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів, 19 арк.

1982

Грибович, Р. Новое древнерусское городище на Львовщине. *Археологические открытия 1981 года*, 254.

1983

Грибович, Р. Звіт про роботу Перемишлянської новобудівної археологічної експедиції у 1983 р. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів, 36 арк.

1984

Грибович, Р., Корчинський, О. Звіт про археологічні дослідження 1984 р. на давньоруському городищі біля с. Стільського Миколаївського р-ну Львівської обл. *Науковий архів Інституту археології НАН України*. Київ, 37 арк.

Черныш, А., Грибович, Р. Продолжение исследований стоянки Молодова I на Днестре. *Археологические открытия 1982 года*, 340.

Грибович, Р., Корчинский, О. Исследования у с. Подгородище. *Археологические открытия 1983 года*, 269.

1985

Грибович, Р., Конопля, В. Исследования в Прикарпатье. *Археологические открытия 1984 года*, 228–229.

Грибович, Р. Работы Жидачовской экспедиции. *Археологические открытия 1984 года*, 228.

1986

Грибович, Р., Конопля, В., Кочкин, И. Исследования у с. Ланчин Ивано-Франковской области. *Археологические открытия 1985 года*, 322.

Грибович, Р. Исследования в верховьях р. Иквы. *Археологические открытия 1985 года*, 321–322.

Черныш, О., Грибович, Р. Звіт про дослідження Дністрянської палеолітичної експедиції Відділу археології західного регіону УРСР Інституту суспільних наук АН УРСР в 1986 р. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів, 30 арк.

1987

Аулих, В., Грибович, Р., Павлив, Д., Петегирич, В. Работы в центральных районах Волынской области. *Археологические открытия 1986 года*. Москва, 253–254.

Археология Прикарпатья, Волини и Закарпатья (каменный век). АН УССР, Ин-т обществ. наук АН УССР. Р. Грибович, Л. Мацкевой, Н. Пелещин и др. (редкол.). А. Черныш (отв. ред.). Киев: Наукова думка, 129 с.

1993

Грибович, Р. Дослідження багатощарової стоянки Кормань IV (Мезолітичні шари). *Studia archaeologica*, 1, 19–22.

1995

Конопля, В., Грибович, Р. Пам'ятка свідерської культури Лютка II. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 6, 32–47.

1996

Ситник, О., Грибович, Р. Пам'яті Олександра Черниша (1918–1993). *Археологія*, 3, 129–131.

1999

Цигилик, В., Грибович, Р., Гупало, В., Мацкевий, Л., Павлів, Д., Петегирич, В. Археологічні дослідження в околицях села Сіде на Прикарпатті. *Львівський археологічний вісник*, 1, 191–195.

2000

Цигилик, В., Грибович, Р. Звіт про роботу прикарпатської археологічної експедиції у 2000 році. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів, 53 арк.

Цигилик, В., Грибович, Р. Поселення в селі Майнич на Верхньому Дністрі. *A Turning of Ages*. Kraków, 143–156.

2002

Мацкевий, Л., Грибович, Р. Основні підсумки вивчення мезоліту Заходу України. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 8, 53–60.

2003

Цигилик, В., Грибович, Р. Звіт про археологічні дослідження поселення римської доби біля села Стрільки Перемишлянського району Львівської області у 2002 році. *Архів Відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*. Львів, 86 арк.

Цигилик, В., Касюхнич, В., Грибович, Р. Поселення Стрільки на Перемишлянщині. *Інститут українознавства ім. Крип'якевича НАН України в 2002 р. Інформаційний бюлетень*. Львів, 56–57.

Цигилик, В., Касюхнич, В., Грибович, Р. Поселення римської доби біля села Свірж Перемишлянського району Львівської області. *Археологічні дослідження Львівського університету*, 6, 38–64.

2004

Цигилик, В., Касюхнич, В., Грибович, Р. Пам'ятка римської доби – поселення Стрільки І. *Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України в 2003 р. Інформаційний бюлетень*. Львів, 35–37.

2006

Machnyk, J. Cyhylyk, V., Hupalo, V., Mackevyj, L., Petehyryč, V., Sosnovska, E., Tunia, K., Hrybovych, R. Archeological Surface Survey in the Strvijaz River Valley. Environment and Man at the Carpathian Foreland in the Upper Dnister Catchment from Neolithic to Early Mediaeval Period. Kraków, 106–125.

2007

Грибович, Р., Конопля, В. Пам'ятка пізнього мезоліту Раделичі І у північно-східному Передкарпатті. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 11, 216–230.

ЛІТЕРАТУРА

Аулих, В., Грибович, Р., Павлив, Д., Петегрич, В. (1987). Работы в центральных районах Вольнской области. *Археологические открытия 1986 года*, 253–254.

Грибович, Р. (1974). Исследование мезолитической стоянки Нобель I на Волини. *Археологические открытия 1973 года*, 264–265.

Грибович, Р. (1975). Исследование стоянки Нобель I. *Археологические открытия 1974 года*, 271–272.

Грибович, Р. (1977). Некоторые данные о мезолите и природной среде мезолитического времени Западной Волини. *Палеоэкология древнего человека*. Москва, 129–134.

Грибович, Р. (1978). Мезолитические памятники возле с. Красноселье. *Археологические открытия 1977 года*, 315–316.

Грибович, Р. (1980). Мезолітична стоянка Нобель I на Волині. *Археологія*, 35, 53–63.

Грибович, Р. (1982). Новое древнерусское городище на Львовщине. *Археологические открытия 1981 года*, 254.

Грибович, Р. (1985). Работы Жидачовской экспедиции. *Археологические открытия 1984 года*, 228.

Грибович, Р. (1986). Исследования в верховьях р. Иквы. *Археологические открытия 1985 года*, 321–322.

Грибович, Р. (1993). Дослідження багатощарової стоянки Кормань IV (Мезолітичні шари). *Studia archaeologica*, 1, 19–22.

Грибович, Р., Конопля, В. (1985). Исследования в Прикарпатье. *Археологические открытия 1984 года*, 228–229.

- Грибович, Р., Конопля, В. (2007). Пам'ятка пізнього мезоліту Раделичі I у північно-східному Передкарпатті. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 11, 216–230.
- Грибович, Р., Конопля, В., Кочкин, И. (1986). Исследования у с. Ланчин Ивано-Франковской области. *Археологические открытия 1985 года*, 322.
- Грибович, Р., Корчинский, О. (1984). Исследования у с. Подгородище. *Археологические открытия 1983 года*, 269.
- Грибович, Р., Петегирич, В., Павлив, Д. (1977). Исследования на Волини. *Археологические открытия 1976 года*, 284–285.
- Грибович, Р., Петегирич, В., Павлив, Д. (1978). Исследования на Волини. *Археологические открытия 1977 года*, 316–317.
- Грибович, Р., Ярошинский, Б. (1973). Археологические разведки в Прикарпатье и на Волини. *Археологические открытия 1972 года*, 273–274.
- Конопля, В., Грибович, Р. (1996). Пам'ятка свідерської культури Лютка II. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 6, 32–47.
- Мацкевий, Л., Грибович, Р. (2002). Основні підсумки вивчення мезоліту Заходу України. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 8, 53–60.
- Павлів, Д., Петегирич, В., Махнік, Я. (2015). Українсько-польська археологічна експедиція: наукові здобутки та перспективи. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 19, 323–347.
- Ситник, О., Грибович, Р. (1996). Пам'яті Олександра Черниша (1918–1993). *Археологія*, 3, 129–131.
- Цигилик, В., Грибович, Р. (2000). Поселення в селі Майнич на Верхньому Дністрі. *A Turning of Ages. Kraków*, 143–156.
- Цигилик, В., Грибович, Р., Гупало, В., Мацкевий, Л., Павлів, Д., Петегирич, В. (1999). Археологічні дослідження в околицях села Сіде на Прикарпатті. *Львівський археологічний вісник*, 1, 191–195.
- Цигилик, В., Касюхнич, В., Грибович, Р. (2003а). Поселення римської доби біля села Свірж Перемишлянського району Львівської області. *Археологічні дослідження Львівського університету*, 6, 38–64.
- Цигилик, В., Касюхнич, В., Грибович, Р. (2003б). Поселення Стрілки на Перемишлянщині. *Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України в 2002 р. Інформаційний бюлетень*. Львів, 56–57.
- Черныш, А. (1965). Ранний и средний палеолит Приднестровья. *Труды комиссии по изучению четвертичного периода, XXV*. Москва: Наука, 137 с.
- Черныш, О. (1973). Стоянка Атаки VI і деякі питання мезоліту Подністров'я. *Археологія*, 12, 52–58.
- Черныш, А. (1977). Многослойная палеолитическая стоянка Кормань IV и ее место в палеолите. *Многослойная палеолитическая стоянка Кормань IV*. Москва: Наука, 7–77.
- Черныш, А., Грибович, Р. (1975). Исследования на Днестре. *Археологические открытия 1974 года*, 370–372.
- Черныш, А., Грибович, Р., Накельский, С. (1976). Исследования в Кормане и Молодове на Днестре. *Археологические открытия 1975 года*, 405–406.

REFERENCES

- Aulikh, V., Gribovich, R., Pavliv, D., & Petegirich, V. (1987). Raboti v tsentralnikh raionakh Volinskoi oblasti. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1986 goda*, 253–254. (in Russian).
- Gribovich, R. (1974). Issledovanie mezoliticheskoi stoyanki Nobel I na Volini. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1973 goda*, 264–2265. (in Russian).
- Gribovich, R. (1975). Issledovanie stoyanki Nobel I. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1974 goda*, 271–272. (in Russian).
- Gribovich, R. (1977). Nekotore dannie o mezolite i prirodnoi srede mezoliticheskogo vremeni Zapadnoi Volini. *Paleoekologiya drevnego cheloveka*. Moskva, 129–134. (in Russian).
- Gribovich, R. (1978). Mezoliticheskie pamyatniki vozle s. Krasnosele. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1977 goda*, 315–316. (in Russian).

- Hrybovych, R. (1980). Mezolitychna stoianka Nobel I na Volyni. *Arkheolohiia*, 35, 53–63. (in Ukrainian).
- Gribovich, R. (1982). Novoe drevnerusskoe gorodishche na Lvovshchine. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1981 goda*, 254. (in Russian).
- Gribovich, R. (1985). Raboti Zhidachovskoi ekspeditsii. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1984 goda*, 228. (in Russian).
- Gribovich, R. (1986). Issledovaniya v verkhovyakh r. Ikvi. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1985 goda*, 321–322. (in Russian).
- Hrybovych, R. (1993). Doslidzhennia bahatosharovoi stoianky Korman IV (Mezolitychni shary). *Studia archaeologica*, 1, 19–22. (in Ukrainian).
- Gribovich, R., & Konoplya, V. (1985). Issledovaniya v Prikarpatie. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1984 goda*, 228–229. (in Russian).
- Hrybovych, R., & Konoplya, V. (2007). Pamiatka piznoho mezolitu Radelychi I u pivnichno-skhidnomu Peredkarpatti. *Materials and studies archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 11, 216–230. (in Ukrainian).
- Gribovich, R., Konoplya, V., & Kochkin, I. (1986). Issledovaniya u s. Lanchin Ivano-Frankovskoi oblasti. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1985 goda*, 322. (in Russian).
- Gribovich, R., & Korchinskii, O. (1984). Issledovaniya u s. Podgorodishche. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1983 goda*, 269. (in Russian).
- Gribovich, R., Petegirich, V., & Pavliv, D. (1977). Issledovaniya na Volini. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1976 goda*, 284–285. (in Russian).
- Gribovich, R., Petegirich, V., & Pavliv, D. (1978). Issledovaniya na Volini. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1977 goda*, 316–317. (in Russian).
- Gribovich, R., & Yaroshinskii, B. (1973). Arkheologicheskie razvedki v Prikarpatie i na Volini. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1972 goda*, 273–274. (in Russian).
- Konoplya, V., & Hrybovych, R. (1996). Pamiatka sviderskoi kultury Liutka II. *Materials and studies archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 6, 32–47.
- Matskevyi, L., & Hrybovych, R. (2002). Osnovni pidsumky vyvchennia mezolitu Zakhodu Ukrainy. *Materials and studies archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 8, 53–60. (in Ukrainian).
- Pavliv, D., Petehyrych, V., & Makhnik, Ya. (2015). Ukrainsko-polska arkheolohichna ekspeditsiia: naukovi zdobutky ta perspektyvy. *Materials and studies archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, 19, 323–347. (in Ukrainian).
- Sytnyk, O., & Hrybovych, R. (1996). Pamiati Oleksandra Chernysha (1918–1993). *Arkheolohiia*, 129–131. (in Ukrainian).
- Tsyhylyk, V., & Hrybovych, R. (2000). Poselennia v seli Mainych na Verkhnomu Dnistri. *A Turning of Ages*. Kraków, 143–156. (in Ukrainian).
- Tsyhylyk, V., Hrybovych, R., Hupalo, V., Matskevyi, L., Pavliv, D., & Petehyrych, V. Arkheolohichni doslidzhennia v okolytsiakh sela Side na Prykarpatti. *Lvivskiy arkheolohichnyi visnyk*, 1, 191–195. (in Ukrainian).
- Tsyhylyk, V., Kasiukhnych, V., & Hrybovych, R. (2003). Poselennia rymaskoi doby bilia sela Svirzh Peremyslianskoho raionu Lvivskoi oblasti. *Arkheolohichni doslidzhennia Lvivskoho universytetu*, 6, 38–64. (in Ukrainian).
- Tsyhylyk, V., Kasiukhnych, V., & Hrybovych, R. (2003a). Poselennia Strilky na Peremyslianshchyni. *Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy v 2002 r. Informatsiinyi biuleten*. Lviv, 56–57. (in Ukrainian).
- Chernish, A. (1965). Rannii i srednii paleolit Pridnestrovyia. *Trudi komissii po izucheniyu chetvertichnogo perioda*, XXV. Moskva: Nauka, 137 p. (in Russian).
- Chernysh, O. (1973). Stoianka Ataky VI i deaki pytannia mezolitu Podnistrovia. *Arkheolohiia*, 12, 52–58. (in Ukrainian).
- Chernish, A. (1977). Mnogosloinaya paleoliticheskaya stoyanka Korman IV i yee mesto v paleolite. *Mnogosloinaya paleoliticheskaya stoyanka Korman IV*. Moskva: Nauka, 7–77. (in Russian).

Chernish, A., &Gribovich, R. (1975). Issledovaniya na Dnestre. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1974 goda*, 370–372. (in Russian).

Chernish, A., Gribovich, R., &Nakelskii, S. (1976). Issledovaniya v Kormane i Molodove na Dnestre. *Arkheologicheskiye otkrytiya 1975 goda*, 405–406. (in Russian).

Стаття: надійшла до редакції 01.09.2024
прийнята до друку 03.11.2024

ROMAN HRYBOVYCH – RESEARCHER OF MESOLITHIC OF THE WEST OF UKRAINE

Ruslan KOROPETSKYI, Volodymyr CHORNOBRYVETS

*¹Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine,
Vynnychenko Str., 24, 79008, Lviv, Ukraine,
e-mail: ruskor@ukr.net, czornobrywetz@ukr.net*

The article covers the stages of the biography and the main results of the scientific activity of Roman Hrybovych, a researcher of the Stone Age of Western Ukraine, and a representative of the Lviv Paleolithic School. Brief analysis of the scientist's recent publications, and his complete bibliography, including field reports are also presented. All his life, the scientist worked in the archeology department of the I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, where he worked his way up from a laboratory assistant to a research fellow. The scientist received his professional training under the guidance of his teacher, the outstanding researcher of Paleolithic Oleksandr Chernysh. As a participant of the expedition led by O. Chernysh, R. Hrybovych worked at Paleolithic sites of European significance – Korman IV, Molodovo I and V. Later, as an independent specialist, R. Hrybovych focused on the study of Mesolithic sites in the territory of Polissia and Sub-Carpathian region. From the beginning of the 1970^s, the Volhynian Mesolithic Expedition under his direction simultaneously carried out survey work on large areas of the Volhyn, Lviv, Rivne, Ivano-Frankivsk regions and conducted excavations of the most perspective sites. Among recent are the multi-layered sites including Nobel I, Ataky VI, Krasnosillia I and II, Lanchyn, Popivtsi, Reklunets I, etc.

The result of the work was a significant replenishment of the source base of the settlement of Western Ukraine during the Final Paleolithic and Mesolithic, migrations and intercultural contacts of pre-historic communities, and the peculiarities of their economy. In addition to his research, the scientist participates in joint expeditions studying archeological sites of various ages in different micro-regions. A special place here belongs to the Ukrainian-Polish expedition organized within the framework of scientific cooperation between the Institute of Ukrainian Studies and Polish scientific and educational organizations. As part of it, R. Hrybovych researched barrows within the boundaries of the Upper Dnister region and settlements of the Roman Age in the Lviv region. Another area of R. Hrybovych's activity was the museum work. The researcher was one of the initiators of the creation of the Archaeological Museum at the Institute of Ukrainian Studies and briefly held the position of director of the museum.

Key words: Paleolithic, Mesolithic, Stone Age, history of research, archaeological surveys and excavations, Lviv Paleolithic school, Dnister region, Polissia, Volhyn.